

STRATONIKEIA ÇALIŞMALARI 5

STRATONIKEIA
(ESKİHİSAR)
VE KUTSAL ALANLARI

BİLAL SÖĞÜT

eje

STRATONIKEIA
(ESKİHİSAR)
VE KUTSAL ALANLARI

EGE YAYINLARI

STRATONIKEIA ÇALIŞMALARI 5 STRATONIKEIA (ESKİHİSAR) VE KUTSAL ALANLARI

Prof. Dr. Bilal Söğüt

This publication is sponsored by Yatağan Governorate within the frame of GEKA Project.
Yatağan Kaymakamlığı'nın GEKA Projesi kapsamında desteklenmiştir.

© 2019

ISBN 978-605-9680-99-8

Yayıncı Sertifika No: 14641

Her hakkı mahfuzdur.

All rights reserved.

Kapak ve sayfa tasarımı
Aydın Tibet

Baskı
Matsis Matbaa Hizmetleri
Sefaköy -İstanbul
www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 20706

Üretim ve dağıtım
Zero Prodüksiyon
Kitap-Yayın-Dağıtım San. Ltd. Şti.
Abdullah Sokak, No: 17,
Taksim, 34433 İstanbul/Türkiye
Tel: +90 (212) 244 7521
Fax: +90 (212) 244 3209
E.mail: info@zerobooksonline.com
www.zerobooksonline.com

STRATONIKEIA ÇALIŞMALARI 5

STRATONIKEIA (ESKİHİSAR) VE KUTSAL ALANLARI

BİLAL SÖĞÜT

İstanbul - Mart 2019

Katkılarıyla

epe

*Sevgili eřim Neře ile
Canım kızlarım Ayře Yaren ve Yaęmur'a*

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	13
ÖNSÖZ	15
1 GİRİŞ	17
1.1 Bulunduğu Yer	17
1.2 Yapılan Kazı ve Araştırmalar	17
1.3 Tarihsel Süreç	20
1.4 Verilen İsimler	26
1.5 Gelen Seyyahlar	27
1.6 Eskişehir Köyü'nün Taşınma Süreci	31
2 ANTİK DÖNEM YAPILARI	33
2.1 Sur Duvarları	33
2.1.1 Arkaik Dönem	35
2.1.1.1 Sur Duvarı	35
2.1.1.2 Kapılar	36
2.1.2 Hekatomnidler Dönemi (MÖ 4. yüzyıl)	38
2.1.2.1 Sur Duvarları	38
2.1.2.2 Kapılar	40
2.1.3 Hellenistik ve Roma Dönemleri	41
2.1.4 Doğu Roma (Bizans) Dönemi	42
2.2 Kent İçindeki Kutsal Alanlar	43
2.2.1 Zeus Khrysaoris Kutsal Alanı	43
2.2.2 Kutsal Alan Terası	45
2.2.2.1 Erken Tapınak Terası	45

2.2.2.2 Augustus – İmparatorlar Tapınağı Kutsal Alanı	49
2.3 Tiyatro	53
2.4 Gymnasion	56
2.5 Bouleuterion	60
2.5.1 Menippos'un Takvim Yazıtı	63
2.5.2 Diocletianus Tavan Fiyat Listesi Yazıtı	64
2.5.3 Geç Antik Çağ Kullanımı	65
2.5.4 Osmanlı Dönemi Betimleme ve Yazıtları	66
2.6 Roma Hamamları	67
2.7 Kuzey Şehir Kapısı ve Çeşme Anıtı	70
2.8 Kuzey Sütunlu Cadde ve Hierokles Anıtı	77
2.8.1 Kuzey Sütunlu Cadde	77
2.8.1.1 Kanalizasyon Sistemi	79
2.8.2 Hierokles Anıtı	81
2.9 Batı Cadde	82
2.10 Latrina	85
2.11 Su Yapısı	87
2.12 Basamaklı Çıkış ve Propylon	89
2.13 Agora	91
3 GEÇ ANTİK ÇAĞ YAPILARI	93
3.1 Kentsel Doku İçindeki Yerleşim ve İmar Süreci	93
3.2 Piskoposlar	99
3.3 Yapılar	100
3.3.1 Erikli Kilisesi	100
3.3.2 Gymnasion Propylon Kilisesi	104
3.3.3 Kuzey Şehir Kapısı ve Çeşme Anıtı'ndaki Düzenlemeler	106
3.3.4 Tanrı ve İsa Kiliseleri	109
3.3.5 Kuzey Cadde Düzenlemesi	110
3.3.6 Geç Antik Çağ Evi	114
3.4 Nekropol	116
3.4.1 Gymnasion Propylonu ve Batı Cadde Nekropolü	116
3.4.2 Kuzey Cadde Mezarları	118
4 BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARI	121

4.1 Köy Meydanı	122
4.2 Selçuk Hamamı	124
5 OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMİ YAPILARI	127
5.1 Köy Meydanları	128
5.1.1 Merkezi Köy Meydanı	128
5.1.2 Diğer Köy Meydanları	134
5.2 Şaban Ağa Camii	136
5.3 Evler	142
5.3.1 Osmanlı Dönemi	142
5.3.1.1 Konak Şeklindeki Ağa Evleri	142
5.3.1.1.1 Abdullah ve Celal Eskişar Evi	143
5.3.1.1.2 Mehmet Eskişar Evi	145
5.3.1.1.3 Diğer Evler	147
5.3.1.2 Halkın Kullandığı Evler	148
5.3.1.3 Kapılar	151
5.3.2 Cumhuriyet Dönemi Evleri	154
5.3.2.1 Billa (Osman Eskişar) Evi	154
5.3.2.2 Hasan Sar (Zahide Hanım) Evi	157
5.3.2.3 Orta Gelirliilerin Evleri	158
5.4 Çeşmeler	161
5.4.1 Osmanlı Dönemi	161
5.4.2 Cumhuriyet Dönemi	163
5.5 Su Kuyuları	164
5.6 Zıbran	166
5.7 Boya Atölyesi	167
5.8 Yerleşim İçi Cadde ve Sokaklar	169
5.8.1 Osmanlı Dönemi	169
5.8.2 Cumhuriyet Dönemi	173
5.9 Un Değirmenleri	175
5.10 Etnoğrafik Eserler	177
6 NEKROPOL	181
6.1 Antik Dönem Mezarları	181
6.1.1 Anıt Mezarlar	184

6.1.2 Hipoje Mezarlar	184
6.1.3 Oygı Tekne (Chamosorium) Mezarlar	185
6.1.4 Plaka Tekne Mezarlar	186
6.1.5 Lahitler	186
6.1.5.1 Kabartmasız Sade Olanlar	186
6.1.5.2 Girlandlılar	187
6.1.6 Ostohekler	187
6.1.6.1 Sandık Biçimliler	188
6.1.6.2 Çanak Biçimliler	188
6.1.7 Mezar Stelleri	189
6.1.8 Mezar Taşları	192
6.2 Doğu Roma Dönemi Mezarları	193
6.3 Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Mezarları	194
6.3.1 Osmanlı Dönemi	194
6.3.2 Cumhuriyet Dönemi	196
7 ARAŞTIRMALAR	199
7.1 Mimari	199
7.2 Heykeltraşlık Eserleri	202
7.3 Seramik	207
7.4 Koroplastik	211
7.5 Sikkeler	214
7.5.1 Antik Dönem	214
7.5.2 İslami Dönem	218
7.6 Semboller ve Grafitiler	219
7.6.1 Haçlar	220
7.6.2 Hayvan Figürleri	220
7.6.3 İnsan Figürleri	221
7.6.4 Bitkisel Motifler	221
7.6.5 Harf ve Yazılar	222
7.7 Oyunlar ve Oyun Tablaları	222
7.7.1 Mankala	223
7.7.2 Dama (Ludus Latrunculorum)	224
7.7.3 Üçtaş	224
7.7.4 Dokuztaş	225

7.7.5 12 Nokta (Duodecim Scriptorum)	225
7.7.6 Kirkat (Quirkat/ Alquerque)	226
7.8 Taş Ocakları	226
7.9 Su Yolu	229
7.10 İşlikler	230
7.10.1 Zeytin İşlikleri	230
7.10.2 Üzüm ve Nar İşlikleri	233
7.11 Yazıtlar	234
7.12 Depremler	237
7.13 Flora ve Fauna	239
7.13.1 Flora	239
7.13.2 Fauna	240
8 KUTSAL ALANLAR	243
8.1 Lagina Hekate	243
8.1.1 Kazı ve Araştırmalar	243
8.1.1.1 Seyyah ve Araştırmacılar	243
8.1.1.2 Osman Hamdi Bey Dönemi	246
8.1.1.3 Prof. Dr. Yusuf Boysal Dönemi	248
8.1.1.4 Prof. Dr. Ahmet A. Tırpan Dönemi	248
8.1.2 Hekate Mitolojisi	249
8.1.3 Kutsal Alan İçinde Bulunan Yapılar	251
8.1.3.1 Kutsal Alan ve Duvarları	251
8.1.3.2 Propylonlar	253
8.1.3.3 Tapınak	255
8.1.3.4 Altar	260
8.1.3.5 Stoalar	262
8.1.3.6 Naiskoslar	264
8.1.3.7 Anıt Sütunlar	266
8.1.3.8 Dükânlar, Macellum ve Hayvan Pazarı	266
8.1.3.9 Çeşme	266
8.1.3.10 Kiliseler	267
8.1.4 Hekate Şenlikleri	269
8.1.5 Kutsal Alan Çevresindeki Yapılar	271

8.1.5.1 Kutsal Yol	271
8.1.5.2 Kutsal Havuz	273
8.1.5.3 Koranza Apollon ve Artemis Kutsal Alanı	274
8.1.5.4 Nekropol	276
8.1.6 Osman Hamdi Bey Evi	277
8.2 Zeus Panamaros Kutsal Alanı	278
8.2.1 Bulunduğu Yer ve Yapılan Çalışmalar	278
8.2.2 Kutsal Alan ve Kült	280
8.2.3 Bayramlar	281
8.2.3.1 Komyrion	281
8.2.3.2 Panamareia	282
8.2.3.3 Heraia	283
8.2.4 Kutsal Yol	283
ENGLISH SUMMARY (İ. Türkoğlu)	285
1 Introduction	285
2 Monuments of Antiquity	289
3 Monuments of Late Antiquity	296
4 Monuments of the Emirates Period	300
5 Ottoman and Republic Period Monuments	301
6 Necropoleis	307
7 Research	309
8 Sanctuaries	313
8.1 Hecate Sanctuary at Lagina	313
Sanctuary of Apollo and Artemis at Koranza	318
Osman Hamdi Bey's House at Panamara	319
8.2 Zeus Sanctuary at Panamara	319
KISALTMALAR VE KAYNAKLAR	323

SUNUŞ

Denizi, kumu, ormanları ve tabi güzellikleriyle yeryüzünün cenneti olarak tabir edilen Muğla'nın güzide ilçelerinden biri de Yatağanımızdır. Yatağan ilçemizde yer alan Stratonikeia ve Lagina antik kentlerinin varlığı, denize kıyısı olmayan ilçemize büyük bir kültürel zenginlik katmaktadır. Deniz turizmi dışında alternatif turizm hareketliliği arayıŐında olan Muğla ilimiz için bu antik kentlerimizin varlığı büyük önem arz etmektedir. Bu itibarla, kendilerine ilem adına Őkranlarımızı arz ettiğim, Sayın Valimiz Esengül CVELEK'in destek ve himayeleriyle kendilerinin de dönem başkanı olduğu GEKA (Güney Ege Kalkınma Ağansı) marifetiyle antik kentlerimiz için destekleyici çeŐitli projeler ifa edilmektedir. Bu projeler kapsamında gerçekleŐtirilen çalıŐmalardan birisini de bu kitap oluŐurmaktadır. Bu alıŐmalar, değerli hocamız Stratonikeia ve Lagina Kazı Başkanı Prof. Dr. Bilal Söğüt ve ekibinin emeğiyle GEKA projesi kapsamında hayat bulmuŐtur. Bu çalıŐmanın antik kentlerimizin tanıtımı noktasında faydalı olmasını temenni eder, destekleri sebebiyle Bereket Enerji grubuna ilem adına teŐekkürü borç bilirim.

Hayrettin CCEK
Yatağan Kaymakamı

ÖNSÖZ

Stratonikia’ada ilk bilimsel kazıların başladığı 1977 yılından bugüne 42. Yıl çalışmaları devam etmektedir. Prof. Dr. Yusuf Boysal ile başlayan kazılar, Prof. Dr. M. Çetin Şahin ile devam etmiş ve günümüzde başkanlığında bir ekip ile sürdürülmektedir. İlk günlerinden bu güne kadar yapılan çalışmalarda Erken Tunç Çağı’ndan günümüze kalıntı ve buluntular ele geçmiştir. Özellikle önceki dönemlerde, alanda görülen potansiyele bağlı olarak bir beklenti olan verilerin çoğu son yıllarda bir bir ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu da kentte çalışan ve bölgede araştırma yapanlar için sevinç kaynağı ve motive edici bir güç olmuştur. Yapılmakta olan çalışmaların dışında, antik kentin içinden geçen Yatağan-Milas Karayolu’nun yerleşimin kuzeyindeki ilk yerine alınması, burada çift şerit olarak kullanıma açılması, yoldan geçenlerin kenti görebiliyor olması, bilmeyenler için Stratonikeia kentinin yerini daha belirgin hale getirmiştir. Ana yol güzergahında olmasının dışında, yol kenarında bir tesiste mola verir gibi kolay bir şekilde antik kente girilebiliyor olması da gelen ziyaretçiler için ilave bir kolaylık sağlamıştır. Daha da önemlisi, tüm bunlar daha çok kişinin Stratonikeia’ya girmesi ve tarihi ve kültürel değerleri yerinde görmesine vesile olmakta ve olmaya her geçen gün artarak devam edecektir.

Kentin sahip olduğu yerleşim dokusu, bunun süreklilik arz etmesi ve çoğu yerde korunması bile mümkün olmayan kalıntıların ve yapıların, burada yaşamakta olması nedeniyle Stratonikeia için özel bir koruma uygulamaları oluşturulması gerekliydi. Bu sağlandı ve uygulamalar başarıyla devam ettirilmiştir. Bu sayede antik dönemlerden günümüze yapıların kazı, konservasyon ve restorasyonu çalışmaları yapılmış ve yapılmaktadır.

Bu çalışmalar, arkeolog, sanat tarihçi, mimar, restoratör, tarihçi, epigraf, antropolog ve biyologlardan oluşan kalabalık bir araştırma ekibi ile yürütülmektedir. Antik kent ve kutsal alandaki çalışmalara destek veren tüm ekip üyelerine, kitabın geniş bir İngilizce özetini yazan Dr. Öğr. Üyesi İnci Türkoğlu'na ve yılın 12 ayı çalışmaları birlikte yürüttüğüm Arş. Gör. Tunç Sezgin, Arş. Gör. Banu Yılmaz, Dr. Öğr. Üyesi Coşkun Daşbacak, Uzm. Ali Yaşar ve Restoratör Cengiz Emlik ile kitabın hazırlanması aşamasındaki yardımları için Emin Sarız ve E. Gülşen Hiçdurmaz'a teşekkür ederim.

Yapılan çalışmalarda bizi maddi olarak destekleyen, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Muğla Valiliği'ne ve Pamukkale Üniversitesi'ne müteşekkirim. Antik kent ve kutsal alanda yapılan çalışmalarda hep yanımızda olan Muğla Müze Müdürü'ne, Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü ve üyelerine, Muğla Rölöve ve Anıtlar Müdürü'ne şükranlarımı sunarım.

Tüm bunların dışında, bu kitabın basılması, Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın desteklediği, Yatağan Kaymakamlığı'nın yürütücülüğünde yapılan proje ile gerçekleştirilmiştir. Stratonikeia için pek çok uygulamanın hayata geçirilmesini sağlan bu projenin oluşmasında eş finansman desteği veren YTEÜAŞ Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ceyhan Saldanlı ve Santral Müdürü Serdar Toprak'a teşekkür ederim. Özellikle bu GEKA projesinin hazırlık sürecinden itibaren her aşamasını takip ederek yanımızda olan ve kentteki tüm çalışmalarımızda bizi her zaman destekleyen Yatağan Kaymakamı Sayın Hayrettin Çiçek'e çok teşekkür eder ve şükranlarımı sunarım.